

Kunst die niet gewoon, maar wel gewoon kunst is

Peter van den Hurk Wordt community art pas ‘echt’ kunst als ‘echte’ kunstinstellingen zich ermee bezighouden? Het is hoog tijd dat wordt ingezien dat community art gewoon kunst is, met als enige verschil dat die plaatsvindt op ‘ongewone’ plekken en gericht is op ‘ongewone’ publieksgroepen.

Laatst hoorde ik van een hoogleraar dat hij een orkest had toegesproken over community art. Dat ging ongeveer zo. Onderuitgezakt in hun stoel wachtten de orkestleden hem op. Sommigen de jas nog aan, vioolkist op schoot, alsof ze ieder moment konden opstaan en weglopen. De hoogleraar begon zijn toespraak met zich af te vragen waarom een gerenommeerd orkest de wijk in zou moeten gaan om zich bezig te houden met community art. En dat het eigenlijk een miskennis van talent zou zijn als orkestmusici moeten worden blootgesteld aan de smaak van buurtbewoners die niet in staat zijn om de kwaliteit van hun muziek op juiste waarde te schatten. Na vijf minuten, zei de hoogleraar, had hij ze op het puntje van hun stoel en was de weg vrij om uiteen te zetten wat je als kunstenaar allemaal moet kennen en kunnen om met community art aan de slag te gaan. Dat je moet kunnen samenwerken met mensen die van huis uit geen binding hebben

met bestaande kunstuitingen. Dat je om deze samenwerking mogelijk te maken over meer vakmatigheden moet beschikken dan alleen kunstzinnige. Dat naast artistieke capaciteiten een groot beroep wordt gedaan op pedagogische, didactische en organisatorische vermogens. Dat deze ‘extra’ vaardigheden niet moeten worden gezien als secundair aan het kunstenaarschap, maar als aan de artistieke capaciteiten gelijkwaardige competenties. Dat men in het domein van de community art niet op de eerste plaats kunstenaar is en op de tweede plaats pedagoog, didacticus en organisator, maar dat men dit allemaal tegelijk is en in een nevenschikkende kwaliteitsvolgorde. Enzovoort. Enzovoort.

De orkestmusici hoorden het braaf aan. Ze waren zelfs onder de indruk van die community art. Zolang ze zich er maar niet zelf mee bezig hoefden te houden. En waarom zouden ze? Waarom kunstenaars lastigvallen om iets te gaan doen waar ze a) geen zin in hebben en b)

niet geschikt voor zijn? Wat bezielt politici, beleidsambtenaren en adviseurs om telkens opnieuw kunstenaars te pushen 'de wijk' in te gaan terwijl ze dat niet willen en kunnen? Waarom in plaats daarvan niet ruim baan geven aan kunstenaars voor wie dit wel het geval is? Die zich hebben gespecialiseerd en bekwaamd in de hiervoor genoemde vaardigheden?

Is het misschien omdat men het kunstgehalte van deze kunstenaars niet vertrouwt? Wordt community art pas 'echt' kunst als 'echte' kunstinstellingen zich ermee bezighouden? Zijn we nog steeds niet het stadium voorbij dat echte kunst wordt gezien als iets wat niets is voor het volk, en dat het geen echte kunst is als het volk het mooi vindt?

Moord en brand

De gesubsidieerde kunstwereld in dit land is er altijd in geslaagd om vernieuwingen die zich richtten op het bereiken van nieuwe publieksgroepen uiterst effectief van zich af te houden. En nog steeds. Kijk naar de recente aanvaring van de hoofdstedelijke wethouder van cultuur Carolien Gehrels met de plaatselijke Kunstraad over de vraag of misschien iets meer van het voor kunst beschikbare gemeenschaps-

Waarom kunstenaars pushen 'de wijk' in te gaan terwijl ze dat niet willen en niet kunnen?

geld ten goede zou kunnen komen aan het bereiken van nieuwe publieksgroepen. Nieuwe publieksgroepen bereiken? Dat kan toch alleen maar ten koste gaan van kwaliteit? Waar bemoeit de wethouder zich mee? En zoals altijd werden weer de zwaarste kanonnen in stelling gebracht. Willen de politici ons uitleveren aan de community art? Dan zeggen we toch gewoon dat 'dit doet denken aan het Oost-Europa van voor 1989' (Jan Riezenkamp, voorzitter van de Amsterdamse Kunstraad).

Het verbazingwekkende aan dit potsierlijke moord en brand schreeuwen is dat men er steeds mee lijkt weg te komen. Of zouden we hier te maken hebben met de laatste stuiptrekkingen van een in doodsnood verkerend verschijnsel? Het is niet onmogelijk. Want als 'gezaghebbende' stemmen uit de gesubsidieerde kunstwereld al gelijk zouden hebben met hun veronderstelling dat community art leidt tot mindere kwaliteit, dan ligt dat toch in de eerste plaats aan die kunstwereld zelf door haar talenten aan de community art te onthouden? Zo goed als politici die zich telkens weer laten verleiden om mee te doen aan de zoveelste discussie over het 'principe van Thorbecke' (de politiek zou zich geen oordeel over kunst mogen aanmeten), zich verschuilen achter hun onvermogen om een duidelijk standpunt in te nemen.

Dit laatste is altijd weer een merkwaardig fenomeen, dat zich misschien laat verklaren uit het feit dat men nog weinig begrijpt van het unieke karakter van de community art. Community art, althans de community art die ik voorsta, heeft niets te maken met kunstzinnige vorming, noch met amateuristische kunstbeoefening, kunsteducatie of wat dies meer zij. Vooral dit laatste is wellicht stevig slikken voor juist die politici die vinden dat zij om redenen van 'kunstverheffing' enthousiaste pleitbezorgers voor de community art moeten zijn.

Geen voorportaal

Ik geniet er niet van om ze teleur te stellen, maar ze hebben het mis. Community art begint daar waar alle pogingen die in het verleden zijn ondernomen om nieuwe lagen van de bevolking in aanraking te brengen met kunst, hebben aangetoond schromelijk te zijn mislukt. Ook daar waar die pogingen werden ingegeven door de beste bedoelingen. Omdat het volstrekt zinloos is de artistieke missionaris te gaan uithangen als men niet begint met a) zich af te vragen wat de identificatiemogelijkheden zijn van de nieuwe publieksgroepen die men wil bereiken, b) zich grondig te verdiepen in hun culturele achtergronden en gedragspatronen, en c) andere intenties te hebben dan om ze naar een schouwburg, concertzaal of museum te lokken.

De community art is geen voorportaal van de 'echte' kunst. Zij dient niet als publiekswerving voor het aanbod van de reguliere kunst, maar om de esthetische en andere ervaringen die de kunsten te bieden hebben, ook mogelijk en toegankelijk te maken voor mensen die er binnen het huidige bestel niet aan te pas komen. Dat door de kracht van hun kunstprojecten de community art ook gemeenschapszin kan kweken en

sociale cohesie kan bevorderen is zeker waar, maar dat geldt ook voor het reguliere kunstenveld dat zijn eigen publiek eveneens het gevoel geeft 'bij elkaar' te horen. Kortom: alle kunst is community art, maar omdat niet alle communities in de gelegenheid zijn om ervan te genieten, heeft het begrip 'community art' een speciale betekenis gekregen. Daarom ook is community art gewoon kunst, met als enige verschil dat het wordt toegepast op 'ongewone'

Alle kunst is community art

plekken en gericht is op 'ongewone' publieksgroepen.

Intussen groeit en bloeit die community art als nooit tevoren. Steeds meer mensen – zowel kunstenaars als 'consumenten' – voelen zich ertoe aangetrokken. Zelfs mensen – en dat is opvallend – die behoren tot het 'reguliere kunstencircuit'. ('Sinds lang niet meer zo'n leuke avond gehad'; 'In de schouwburg maak je dit niet meer mee'). Kennelijk treft men bij de community art iets aan wat men in de eigen *circles of mainstream* node is gaan missen: een grotere authenticiteit misschien, directere identificatie, meer interactie met het publiek en als men geluk heeft ook nog een opstootje. Want ook de community art kent een avantgarde met vervreemdende, ontregelende en zelfs provocerende elementen.

Peter van den Hurk

is artistiek leider van het Rotterdams Wijktheater, directeur van het International Community Arts Festival (ICAF) en oud-lector community arts aan de Codarts Hogeschool voor de Kunsten in Rotterdam

Masteropleiding

Alle reden dus om steun te geven aan deze kunststroming en aan de kunstenaars die ervoor kiezen zich ermee bezig te houden. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat er een gespecialiseerde opleiding komt. Een masteropleiding community art.

Het profiel is er al. Bij Codarts Hogeschool voor de Kunsten in Rotterdam, waar ik als lector leiding mocht geven aan de ontwikkeling van een specifiek op community art afgestemd leerprogramma. Dat deze studie niet op bachelor-, maar op masterniveau wordt aangeboden, heeft te maken met de opvatting dat een opleiding tot community artist pas gevolgd kan worden wanneer de kandidaat al een kunstvakopleiding (en liefst ook enige jaren kunstpraktijk) achter de rug heeft. Anders gezegd: het heeft te maken met de opvatting dat een community artist in de eerste plaats kunstenaar dient te zijn. En een hele goede. Zowel in zijn ambacht als in zijn engagement.

In een preambule voor het lectoraat Community arts schreef ik: 'Niet alleen degene die een prachtig kunstwerk tot stand brengt is een excellent kunstenaar. Ook het toegankelijk kunnen maken van kunst voor mensen die daar niet vanzelfsprekend in geïnteresseerd zijn, vereist een hoge mate van brille en vakmanschap.' Daarom voorziet het curriculum in een uitgebreide vaardigheidstraining op het gebied van sociale psychologie, pedagogiek, didactiek, groepsdynamica, interculturele sensitiviteit, alsmede op het brede gebied van de bedrijfsmatige competenties. Voorts zal het geen verbazing wekken dat de opleiding tot community artist volledig praktijkgerelateerd is. Dat wil zeggen dat het onder supervisie van een ervaren community artist realiseren van een community art-project centraal in het leerprogramma staat.

De hier beoogde opleiding had er natuurlijk al lang moeten zijn. Zoals het in de geneeskunde al jarenlang gebruikelijk is dat je boven op een basisstudie medicijnen een gespecialiseerde tropenopleiding volgt voordat je de rimboe intrekt. De community art een rimboe? Jazeker, soms wel. In ieder geval geen gespreid bedje. Maar wat belangrijker is: er zijn kunstenaars die zich niets leukers kunnen voorstellen dan om zich door dit weerbarstige werkveld te laten inspireren. Stel ze volop in de gelegenheid, zou ik zeggen. Dan hoef je die orkestmusici en alle andere op de reguliere communities gerichte kunstenaars niet langer lastig te vallen om iets te gaan doen waar ze geen zin in hebben, en kunnen ze hun talent geheel wijden aan dat waar ze wel zin in hebben en goed in zijn. Dat door hun even excellente als exclusieve virtuositeit de gesubsidieerde kunstwereld steeds meer gaat lijken op een delicatessenwinkel voor de happy few, tja, dat lijkt me een kwestie waar de politiek steeds moeilijker omheen kan. Want hoe leg je uit dat het overgrote deel van het voor kunst beschikbare gemeenschapsgeld gaat naar die delicatessenwinkel, terwijl de lekkernijen die zijn bedoeld om de exclusiviteit op te heffen moeten worden klaargestoomd met een paar schamele grijpstuivers. De kwestie lijkt me niet onoplosbaar. Als kunstenaars de keuze kunnen maken voor community art, dan kunnen politici, beleidsambtenaren en adviseurs dat toch ook?